

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİNDE BÖLGE HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI MERKEZİNİN KURULMASI ÜZERİNE

Prof.Dr. Saim Sakaoğlu

Türkiye'de halk kültürü ürünlerinin derlenip değerlendirilmesi ile ilgili kuruluş, Kültür Bakanlığı'na bağlı bir birim olan Halk Kültürü Araştırma Dairesi (HAKAD) (eski adıyla Milli Folklor Araştırma Dairesi) Başkanlığıdır. Kurulduğu 1966 yılından beri, kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirmeye çalışan HAKAD; derleme yapmakta, arşiv kurmakta, kongre ve sempozyumlar düzenlemekte ve çeşitli yayınlarıyla ilgililere hitap etmektedir. Ancak, derleme faaliyetleri gibi en önde gelen faaliyet istenilen seviyede gerçekleşmemiştir. Bunda, yeterli elemanın ve bunların kullanacağı teçhizatın bulunmamasının rolü olduğu muhakkaktır. Binlerce derleme bölgesinin az sayıdaki elemanla taranması elbette mümkün değildir. Ayrıca, bazı İl Kültür Müdürlükleri bünyesinde görevlendirilen folklor araştırmacıları da az sayıda olmaları bir yana, bazılarında istenilen verimli sonuç alınamamıştır.

Anadolu'nun hemen her yöresinde var olan amatörler ve gönüllü araştırmacıların yaptıkları derlemeler de unutulmamalıdır. Bazı yörelerimizle ilgili ilk ve tek derleme faaliyetinin bunların çalışmaları olduğu düşünülürse yerine getirdikleri görevin önemi daha kolay anlaşılacaktır. Bugün ilgili dergilerimizin sayfaları bu değerleri insanlarımızın gayretlerinin izleriyle süslenmiş gibidir. Pek çok yüksek lisans, doktora, doçentlik ve profesörlük çalışmalarına bu tür derlemelerin kaynaklık ettiği de unutulmamalıdır. Ancak hakkında hiçbir derlemenin yapılmadığı bölgelerimizin olduğu da bir gerçektir.

Daha dün diyebileceğimiz yakın bir geçmişte üniversitelerimiz Ankara, İstanbul, İzmir, Trabzon ve Erzurum illerimize hapsedilmiş gibiydi. Bunların da halk kültürüyle ilgilenenlerin sayısı son derece azdı. Ankara ve Erzurum'daki üniversitelerin konuya canla başla sarılmalarının yanında bir Ege Üniversitesi, ancak kuruluşundan 20

yıl sonra böyle bir eksikliğin farkına varabilmiş ve telâfi yoluna gitmiştir. Günümüzde ise bazı üniversitelerimizin bu konudaki vurdumduymazlığı hâlâ devam etmektedir. Ancak; Erciyes, Selçuk, İnönü ve Atatürk Üniversitelerinin bu konudaki hassasiyeti her türlü övgünün üstündedir. Bunlar kongre, sempozyum ve seminerler düzenlemekte, arşiv kurmakta, yarışmalar düzenlenmekte, âşıklarla ilgili şölenler gerçekleştirilmektedir. Yakın zamana kadar ön plânda yer alan Fırat Üniversitesi'nin bu yarıştan çekilmesi elbette üzücü olmuştur.

Daha dün diyebileceğimiz bir tarihe kadar daha çok konserler ve anma günleri düzenleyen, çeşitli bilim dallarının tanınmış temsilcilerine konferanslar verdiren Çukurova Üniversitemizin de bu kervana katılmış olmasını sevinçle öğrenmiş bulunuyoruz. O halde bir büyük yükün ve vebalin altına giren bu kuruluşumuza düşen bir takım görevler olacaktır. Bizler, bu yolda ilgililere yardımcı olmazsak faaliyetler tam hedefine ulaşamayacaktır. Gönül verdiğimiz bir bilim dalının yücelmesi ve Türk kültürüne hizmet edebilmesi için bu yardımları yapmanın milli bir görev olduğu kanaatindeyim. O halde işe nereden ve nasıl başlamalıyız? İşte bu tebliğ, böyle bir tecrübenin yol göstericiliğini yapacak, daha doğrusu yapmaya çalışacaktır.

Burada ileri süreceğimiz görüşlerimiz Çukurova Üniversitesi ile ilgili herhangi bir ön bilgiye dayanmamaktadır; bunu peşinen ifade etmek isteriz. Biz, konuya, adeta ilk defa ele alıyormuşçasına eğilecek ve tekliflerimizi ileri süreceğiz. Bunlar, çeyrek yüzyılını benzeri konulara ayırmış olan bir hocanın görüşleri olacağı için ayrı bir değer taşıyacaktır.

İşe, Rektörlüğe bağlı bir merkezin kurulmasıyla başlamalıyız. Bunun bazı üniversitelerimizde, bu arada mensubu bulunduğum Selçuk Üniversitesi'nde bir benzeri vardır. "Çukurova Üniversitesi Ha? Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi" olarak adlandırabileceğimiz bu birimimiz, usulüne göre kurulacak bir kurul tarafından yönetilecektir. Konu ile yakından ilgisi olan bir öğretim üyesinin başkan olarak atanması, bir yönetim kurulu ile bir genel ku-

rulun teşkili ile çalışmalara başlanılabılır. Bu arada, yine Rektörlükçe Merkez'de görevlendirilecek en az iki üç memura ihtiyaç vardır. Ayrıca konumuzun esasını teşkil edecek olan derleme ve değerlendirme faaliyetleri için de birkaç okutmana ihtiyaç duyulacaktır. Bunun karşılanması için de önümüzde açık bir kapı vardır. 9 Haziran 1991 tarih ve 20896 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 3747 sayılı Kanunun birinci maddesine göre haftalık kredi saati azalacak olan Türk Dili Dersini okutmakta olan okutmanlardan, konumuza ilgi duyanları Rektörlük oluru ile bu Merkez'de görevlendirebiliriz. Selçuk Üniversitesi iki buçuk yıldan beri bu yolla görevlendirdiği iki Türk Dili okutmanını Merkezinde çalıştırmaktadır. Bunları seçerken halk edebiyatı ve yakın dallarda yüksek lisans veya doktora yapmakta olanları tercih etme hakkımızı kullanmalıyız.

Böylece, kuruluş ve görevlendirmeler tamamlanmış olmaktadır. Şimdi, işin daha önemli bir bölümüne gelmiş bulunuyoruz. Yola nasıl çıkacağız ve yanımızda neler olacaktır? Yola çıkarken önce bir plânımız olmalıdır. Bu merkezi hangi amaçla kurmuş isek plânımız o amaçlara dayandırılmalıdır.

Bizce Merkez'in kuruluş amacı şu birkaç maddede toplanmalıdır:

- d) Sözlü ürünleri derlemek
- e) Yazılı belgeleri derlemek
- f) Etnografik malzemeleri derlemek
- ç) Video kaydıyla bazı olayları tespit etmek Bu, birkaç maddenin ötesinde yapılması gereken bazı faaliyetleri de şöyle sıralayabiliriz:
 - g) Kongre, seminer vb. gibi toplantılar düzenlemek
 - h) Konferanslar vermek
 - i) Derleme kursları açmak
 - j) Sergiler düzenlemek
 - ğ) Yarışmalar açmak

Bu maddelerin ötesinde kalan, belki de zamanla gerçekleştirilecek şu bir-iki maddeyi de eklemek zorundayız.

- h) Bölge ile ilgili inceleme ve derlemelerin yer alacağı bir dergi yayımlamak

i) Mevcudu kalmayan eski kitapların gözden geçirilmiş yeni baskılarını yapmak.

i) Tebliğ ve konferans metinlerini yayımlamak

j) Bölge araştırmalarını kitap olarak yayımlamak

Son olarak da bir vefa borcunun ödenmesi için bazı toplantıların düzenlenmesi düşünülebilir:

k) Bölgenin yetiştirdiği şair, sanatkâr ve zanaatkar gibi tanınmış kişileri anmak

l) Bölgenin halk kültürüne hizmet etmiş olan araştırmacıların hem vefat edenlerini, hem de hayatta olanlarını anmak.

Bütün bu faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan şu iki faaliyeti de unutmamak gerekecektir:

m) Çukurova halk kültürü bibliyografyasını hazırlamak

n) Bir ihtisas kütüphanesi kurmak

Bütün bunların gerçekleşmesi elbette zamana bağlı olacaktır; içlerinde hemen gerçekleştirilebilecekler olduğu gibi, belki de sekiz on yıl içinde ancak bir parça yol alabilenleri de olacaktır. Bir konferansın verilmesi, bir sempozyumun düzenlenmesi belki daha kolay olacaktır; ancak bir ihtisas kütüphanesinin kurulması uzun zaman alacaktır. Bize göre işe bir yerlerden, fakat en önemli olan yerlerden başlamakta geç kalınmamalıdır.

Bugün, bir Ali Rıza Yalgın, bir Sait Uğur gibi vefat eden; bir Kerim Yund, bir Taha Toros gibi hayatta olan insanımızın anılmasının yanında faaliyetlerinin tespiti, çalışmalarımıza ışık tutacaktır. Cönkler ve mecmualar derlendikçe bölgenin halk kültürü tarihi biraz daha aydınlanacaktır. Video kayıtları, yarın derlemek için çok geç kalacağımız bir takım olaylara can verecektir.

Bu arada Adanalılara hemen bir soru yöneltmek istiyoruz. İçinizde yaşı benim gibi 50'yi geçmiş olanlar da vardır; çocukluğunuzda oynadığınız oyunları bugün torunlarınız oynuyorlar mı; daha doğrusu bilebiliyorlar mı? Adana'ya hatırlayabildiğim ilk gelişim 1949 yaz ayları idi; yani aradan 42 yıl geçmiş. O yıllarda yaşıtım olan dayımın oğulları ile oynadığımız; fakat o günlerde Konya'da pek bilinmeyen bazı oyunları orada görmüş, öğrenmiş ve oynamıştım. Heyhat şimdi hiçbirini hatırlayamıyorum.

Mezun olduğum Konya Hakimiyeti Milliye İlk Okulu'nun önünden, zaman zaman yürüyerek geçirim. Eğer çocukların teneffüs saatleri ise parmaklıklar arasından okulun bahçesine göz gezdiririm. Oğlanların her zamanki gibi delicesine top oynamalarının yanında kızların daha değişik oyunlarla vakit geçirdiklerini görürüm. Onların oyunları eski kız oyunları değildir artık, değişmiştir. Durum Adana'da da farklı olmasa gerek.

Evet, eğer torunlarımız, bizlerin çocukluk yıllarında neler oynadığımızı öğrenmek isterlerse onlara ne cevap vereceğiz?

Konuyu, duygu platformundan uzaklaştırmak istiyorum. Bütün bu işleri iki üç memurla bir o kadar okutmanın yapamayacağı bir gerçektir. O halde nasıl hareket edeceğiz?

Fen-Edebiyat Fakültemizin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde okuyan öğrencilerimize derleme teknikleri en kısa zamanda öğretilmeli ve onlardan faydalanılmalıdır. Bir yarı yıl boyunca verilecek teorik bilgiler, il merkezindeki bazı mekanlarda uygulanabilecek bir şekilde öğrenciye aktarılmalıdır. Gerekirse sınıfa getirilecek kaynak şahısların yardımıyla ilk uygulamalar gerçekleştirilebilir. Bu arada asıl uygulamanın öğrencilerin Ocak-Şubat tatili ile yaz aylarındaki tatillerinde yerine getirilmesi sağlanabilir. Her öğrenci bulunduğu bölgedeki kaynak şahıslardan örnekleri ses kayıt cihazı (teyp) ile tespit etmeli, sonra da yazıya geçirmelidir. Böylece, Merkez'e getirilecek kasetler yazıya aktarılmış, okutmanların kontrolüne hazır hale getirilmiş olacaktır. Ondan sonrası için şu iki önemli işleme sıra gelecektir:

a) Malzemenin il ve ilçe esas alınarak coğrafi dağılımı tespit edilecektir,

b) Her bandedeki malzemeler için özel dosyalar düzenlenecektir.

Bir örnek verilmesi gerekirse, "Merkez'e intikal eden ilk 100 kasetin illere göre dağılımı nedir?" sorusunu cevaplandırmalıyız. 10'u Adana, 8'i İlçe gibi. Bunları da ilçelere göre düzenlemek gerekecektir.

Ayrıca bu 100 kasette yer alan bütün masalları, fıkraları, bilmece-leri, vb. ayrı birer dosyada biraraya getirmek gerekecektir. Mese-

la bu 100 kasedin sıra ile hangilerinde masal varsa, masalın adına ve kasetteki metrajına göre bir liste düzenlenecektir. Böylece masalları toplu bir şekilde görmemiz mümkün olacaktır.

Bu şekilde düğün adetlerini, inanmaları, dua ve bedduaları, tekerlemeleri, ninnileri ayrı ayrı dosyalarda biraraya getirmiş olacağız. "Ceyhan" ile ilgili çalışma yapacağımız zaman "Adana" dosyasına, "Muradına Nail Olmayan Dilber" masalı ile ilgili kaynak tespit edeceksek "Masallar" dosyasına bakacağız. Bu arada ortaya çıkabilecek bazı sorular ilgililer tarafından çözülebilecektir.

Etnografya ile ilgili konuda yapılabilecek şey, başış şeklinde materyal toplamak şeklinde olacaktır. Onun dışında satın alma şeklinde bir faaliyet şimdilik biraz zor gibi görünmektedir.

Buraya kadar vermeye çalıştıklarımızı özetlememiz gerekirse şunları söyleyebiliriz. Çukurova Üniversitesi Güney Anadolumuzun en gelişmiş kültür ve bilim kurumu olup genç üniversitelerimizden biridir. Sesini çeşitli faaliyetleriyle duyurmuş başarılı bir kurumdur. Gelecek nesillere yeni şeylerin yanında halk kültürünü de miras olarak bırakabilmesi için bir araştırma merkezine ihtiyacı vardır. Sn.Rektörümüz Prof.Dr.Mithat ÖZSAN beyefendinin bu tür konulara sıcak bir yaklaşım içinde olduğunu biliyoruz. Böyle, üniversiteyi geçmişten alıp geleceğe doğru kucaklayacak olan bir merkezin kuruluşunda imzalarının bulunması kendileri için de bir şeref olacaktır. Kendilerinden böyle bir faaliyetin müjdesini bekliyoruz. Bu sempozyumun üçüncüsünün de kurulacak merkezimizin faaliyetlerinden biri olarak gerçekleştirilmesi de bu satırların sahibinin dilekleri arasındadır.